

چگونه توانستم ضعف خواندن و نوشتن دانش آموزم را برطرف نمایم؟

هاجر دراج^۱

^۱ کارشناسی آموزش ابتدایی

<mailto:hajardorraj@gmail.com>

۰۹۱۷۱۸۴۶۷۹۶

چکیده

نوشتن مجموعه‌ای از مهارت‌هاست که هر کدام در قسمت جداگانه‌ای از مغز فعالیت دارد. این مجموعه شامل توانایی‌های دیداری، شنیداری و حرکتی، پردازش اطلاعات می‌باشند. لذا شکل‌گیری فرایند نوشتن مستلزم به کارگیری هماهنگ توانایی‌های مغز است. امروزه بسیاری از والدین و معلمان با انواع اختلالات دیکته نویسی دانش آموزان مواجه هستند که این اختلالات نوشتاری موجب عدم کسب مهارت نوشتن می‌شود که بسیاری از دانش آموزان را در همان سال اول مدرسه از درس خواندن باز می‌دارد. این پژوهش در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ با روش کیفی و به صورت مصاحبه انجام شده است. در این پژوهش اختلال خواندن و نوشتن را در دانش آموزم مشاهده کردم و به گردآوری اطلاعات از والدین، مدیر و دوستان وی پرداختم. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که روش‌هایی همچون توجه هرچه بیشتر مسئولین و برنامه‌ریزان آموزشی به ساعت املاء، عدم استفاده از ساعت زنگ املاء برای جبران دروس عقب افتاده، تشویق بجا و به موقع در مکان‌های مختلف (کلاس، سر صف) و آگاه ساختن دانش آموزان از پیشرفت‌شان در درس مذکور به صورت فرد از جمله روش‌هایی هستند که می‌توانند موجب کاهش مشکلاتی خوانش و نوشتاری دانش آموزان واقع شوند.

واژگان کلیدی: اقدام پژوهی، ضعف خواندن و نوشتن، اختلال املاء.

نوشتن، نخستین نشانه‌ی باسوادی است و اهمیت صحیح نوشتن کلمه‌ها به اندازه‌ای است که مردم، به طورعموم، غلط نوشتن کلمات را بارزترین نشانه‌ی بی‌سوادی می‌دانند. اهل فضل و فرهنگ نیز هرگاه مدعی میشوند که سطح علم و سواد تنزل یافته، در اثبات مدعای خود، قبل از هر چیز به غلط‌های املایی نوشته‌های فارغ التحصیلان مدرسه‌ها استناد می‌کنند و این‌گونه غلط‌ها را مهم‌تر از غلط‌های انشایی می‌دانند. به هر حال، جامعه از دانش آموزشی که در مدرسه‌ها درس می‌خوانند انتظار دارد کلمات زبانی را که در مدرسه آموزش می‌بینند، صحیح بنویسند و این انتظاری به حق است. از این رو جا دارد در آموزش املای زبان فارسی، کوشش بیشتری به خرج دهیم و روشهای ابتکاری خودمان را در مظان داوری دیگران قرار دهیم. علوم تجربی، ریاضیات و چند درس دیگر، مباحث جهانی یاددهی - یادگیری هستند و ده‌ها روش جدید و قدیم در حوزه‌ی این درس‌ها، در دسترس آموزگاران قرار دارند، اما انتقال تجربه در زمینه آموزش درس فارسی و املای زبان فارسی که صرفاً به مدرسه‌های ایران اختصاص دارد، به شکل شایسته‌ای صورت نگرفته است. از این رو، حرکت در این زمینه، لازم، ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. برای کسب راه‌های موفقیت علاوه بر شکیبایی و تلاش، موظفیم با استفاده از تجربیات و انجام آزمایش و فرضیات شخصی، تجربیات دیگر همکاران را نیز مد نظر داشته باشیم و در تمام زمینه‌هایی که به شغل معلمی مربوط می‌شود اطلاعات صحیح و مفید و علمی - تجربی را سبب نماییم (سیف، ۱۳۶۳: ۱۸).

پیشینه پژوهش

مقدم، رهسپار و مومنی‌فر (۱۴۰۱). در پژوهش خود با عنوان «بررسی نوشتن و اختلالات رایج نوشتن» به این نتایج دست یافتند که یکی از مهارت‌های مهم و کاربردی در زندگی امروزه بشر، نوشتن است که برخی از کودکان در اثر اختلال یادگیری از نوع اختلال نوشتن، قادر نیستند مانند سایرین در انتقال مفاهیم، افکار و اندیشه‌ها از ذهن به دست نوشته، عملکرد موفقیت‌آمیزی کسب کنند. برای نوشتن نیاز به سازماندهی چندین کارکرد مغزی بوده تا با دریافت و جمع‌بندی اطلاعات و استفاده از مهارت‌های حرکتی، زبانی، شناختی، حافظه و... بتوان مفاهیم را منتقل کرد. اما در موارد بسیاری دیده شده است که فرد آن چنان دچار ضعف در این مهارت است که علاوه بر اینکه نوشته‌های او بسیار بد خط هستند حتی نمی‌توان مفهوم آن را درک کرد. البته بد خطی و بد نویسی تنها مشکل افراد دچار اختلال نوشتن نیست. از جمله این فعالیت‌ها می‌توان به بازی با خمیر بازی و گل رس و ترسیم شکل‌های متنوع اشاره کرد. چنانچه که کودک به این بازی علاقه نداشته باشد، والدین می‌توانند وسایل ساخت سازه را برای کودک فراهم‌کنند تا به ساخت اشیا متفاوت مانند ماشین، خانه و... بپردازد. هم‌چنین تهیه کتاب‌های که به حروف چینی کمک می‌کنند نیز سبب تقویت و افزایش مهارت کارکرد انگشتان کودکان می‌گردند..

انتظاری، پورشالچی و پور اشرفی (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان «اختلال نوشتن و درمان آن» به این نتایج رسیدند که توجه به این که نوشتن در دنیای امروز یک نیاز ضروری و حیاتی است و فردی که در این مهارت مشکل داشته باشد در وضعیت نامطلوبی قرار می‌گیرد، پس در آموزش دانش‌آموزان مبتلا به اختلال نوشتن لازم است از روش

های آموزشی و درمانی مناسبی استفاده شود. این مقاله به معرفی اختلال یادگیری در نوشتن و دیکته می پردازد و راهکارهای آموزشی و درمانی مفیدی نیز در این زمینه ارائه می دهد.

۲- توصیف وضعیت موجود

سالهای زیادی آموخته و اندیشیده بودم که اساسی ترین کار در آموزش و بلکه پرورش، اشراف به زبان مادری است و در نتیجه با ضعف معلم و شاگرد در این عرصه، همه چیز ابتر می شود؛ از تفهیم و تفهم ساده ی حال واحوال گرفته تا تعلیم و حتی آموختن زبان بیگانه در این میان املا را مستعد ترین عرصه برای ایجاد تفکر میکند. امسال نیز از همان ابتدای سال متوجه ی این مشکل شدم که دانش آموز X در کلمات کلیدی درس، هم در خواندن و هم در نوشتن با مشکل مواجه است. خطش ناخوانا و بد خط بود، غلطهای زیادی در تکالیف روزانه اش مشاهده می شد و به علت عدم اعتماد به نفس در فعالیتهای گروهی و انفرادی کلاس شرکت نمی کرد. بعد از شناسایی او در زمینه های مختلف یاد دهی - یادگیری مرا بر آن داشت تا اقداماتی انجام دهم. برای رفع این مسئله بر آن شدم تا این وضعیت را تغییر دهم و انگیزه برای یادگیری و تقویت املا را در وجود وی ایجاد کنم. دانش آموز X که به راحتی وبدون غلط نمی توانست متنی را بنویسد و یا بخواند. ضعف او در روخوانی باعث شده بود که مفاهیم درس ها ریاد نگیرد. با توجه به این که مقطع ابتدایی زیر بنای مقاطع دیگر تحصیلی است و نوشتن، فعالیتی روانی- حرکتی است که با ادراک شنیداری و دیداری ارتباط نزدیک دارد. قدر مسلم است که هر چه قدر دانش آموزان در این پایه بهتر آموزش ببینند در پایه های دیگر بدون مشکل خواهند بود و بالعکس. تحصیلات کم والدین (و عدم آشنایی آنان با اصول روان شناسی جهت رسیدگی به فرزندشان متناسب با استعداد او، یکی دیگر از علل ضعف وی بود.

برای حل این مشکل تصمیم گرفتم از طریق بازی درمانی، نمایش و ... به گونه ای به وی کمک کنم تا ضعف یادگیری او در درس املا بر طرف نمایم.

یافته های پژوهش

انواع اشکالات املائی

اشکالات املائی دانش آموزان که از دیدگاه زبان شناختی بر اثر اشکالات رسم الخطی، تاثیر لهجه و گویش محلی دانش آموزان و فرایندهای آوایی حذف، تبدیل، افزایش و قلب به وجود می آیند. با استناد به کتاب های (درمان اختلالات دیکته نویسی - مؤلف دکتر مصطفی تبریزی و راهنمای آموزش و ارشیایی املا- مؤلف دکتر ایرج خوش خلقی) و دیدگاه روان شناختی اشکالات املائی از موارد زیر سرچشمه می گیرند:

- الف) ضعف در حساسیت شنوایی، مثال: ژاله - جاله
- ب) ضعف در حافظه شنوایی، مثال جا انداختن کلمات
- ج) ضعف در حافظه دیداری، مثال حيله - هيله
- د) ضعف در حافظه توالی دیداری، مثال مادر - مارد
- ه) قرینه نویسی، مثال دید - دید

(و) وارونه نویسی ، مثال دید -

(ز) عدم دقت ، مثال : گندم - کندم

(ح) نارسا نویسی ، مثال رستم - رسم

مراحل آموزش نوشتن به پنج مرحله زیر تقسیم می شود:

۱- آموزش نوشتن غیر فعال (رونوسی)

۲- آموزش نوشتن نیمه فعال (املا)

۳- آموزش نوشتن فعال پایه یک (کلمه سازی)

۴- آموزش نوشتن فعال پایه دو (جمله سازی)

۵- آموزش نوشتن فعال (خلاق) انشا و انواع آن

با توجه به مشکل دانش آموزان در مرحله آموزش نوشتن نیمه فعال (املا) است به آموزش املا می پردازیم. مهارت املا نویسی به معنی توانایی جانشین کردن صحیح صورت نوشتاری حروف ، کلمات و جمله ها به جای صورت آوایی آنهاست . دانش آموزان باید به این مهارت دست یابند تا بتوانند بخوبی بین صورت تلفظی کلمه ها و حروف سازنده آن ها پیوند مناسبی برقرار کنند بدین ترتیب زمینه لازم برای پیشرفت آنان در درس های جمله نویسی ، انشا و به طور کلی مهارت نوشتن بهتر فراهم می شود ، دانش آموزان هنگام نوشتن املا باید نکاتی را در باره صداهایی که بوسیله معلم در قالب کلمات و جمله ها بر زبان جاری می شود رعایت نمایند :

(الف) آنها را خوب بشنوند + تشخیص دقیق کلمه + ادراک کلمه

(ب) آنها را خوب تشخیص دهند + یادآوری و مجسم ساختن تصویر + بازشناسی کلمه صحیح در ذهن.

(ج) آنها را درست بنویسند + نوشتن صحیح حروف سازنده کلمه + بازنویسی کلمه و توالی مناسب آنها.

مراحل آموزش املا

عناصر دیگر روش آموزش املا را به صورت زیر هم میتوان مرحله بندی کرد :

گام اول، انتخاب متن املا و نوشتن آن روی تخته سیاه و خواندن آن

گام دوم ، قرائت املا توسط معلم و نوشتن آن توسط دانش آموزان

گام سوم ، تصحیح گروهی املاها و تهیه فهرست خطاهای املائی

گام چهارم ، تمرینات متنوع با توجه به اولویت بندی اشکالات املائی استخراج شده.

گام اول

در انتخاب متن املا به موارد زیر توجه شود :

- متن مورد نظر حاوی جمله باشد و از انتخاب کلمه به تنهایی خودداری شود.

- کلمات سازنده جملات متن از حروفی تشکیل شده باشند که قبلاً تدریس شده اند.

- کلمات خارج از متن کتاب های درسی ، از ۲۰ درصد کل کلمات بیشتر نباشد.

- علاوه بر جملات موجود در کتاب های درسی ، با استفاده از کلمات خوانده شده ، جملات دیگری هم در نظر گرفته شوند .

- در هر جلسه از کلماتی که در جلسات قبلی برای دانش آموزان مشکل بوده اند نیز استفاده شود تا بتوان درجه پیشرفت شاگردان را اندازه گیری کرد.

گام دوم

معلم متن املا را از روی تابلو پاک کرده ، پس از آماده شدن دانش آموزان ، آن را با صدایی بلند و لحنی شمرده و حداکثر تا دو بار قرائت می کند . البته هنگام قرائت متن املا از خواندن کلمه به کلمه خودداری کرده ، متن را به صورت گروههای اسمی و فعلی یا جمله کامل قرائت می کند تا دانش آموزان با بافت جمله و معنای آن آشنا شوند . متن املا را با سرعت مناسب تکرار می کند تا کند نویسان هم ، اشکالات خود را بر طرف نماید .

گام سوم

این گام با مشارکت کامل دانش آموزان انجام می شود و معلم بدون اشاره به نام آنان تک تک املاها را بررسی و مشکلات را استخراج می کند . به این ترتیب که معلم املاهای اولین دانش آموز را در دست می گیرد و به کمک دانش آموز کلمات یاد شده را رونویسی می کند. سپس املاهای دومین ، سومین و در دست می گیرد و به کمک همان دانش آموز یا دانش آموز دیگری ، صورت صحیح غلط های املائی را روی تابلو ثبت می کند . البته هر جا که غلط ها تکراری بودند جلوی اولین مورد آن یک علامت (مثلاً *) می زند . در پایان با شمردن غلط ها ، اشکالات املائی دانش آموزان را اولویت بندی می کند .

گام چهارم

در این گام معلم با توجه به مهمترین و پر تعداد ترین اشکالات املائی دانش آموزان با بکار گیری انواع تمرینات حرف نویسی و کلمه نویسی و همچنین تمرینات کلمه سازی و جمله سازی به تقویت توان نوشتاری دانش آموزان می پردازد .

راههای پیشنهادی برای تقویت املائی دانش آموزان ضعیف

با مطالعه اطلاعات جمع آوری شده در جلسه شورای معلمان جهت تقویت املا با پیشنهادات متعدد همکاران مواجه شدیم که در ذیل فهرست وار آورده ایم .

- دقت به مشق (رونویسی) و تصحیح غلط ها و رعایت خط زمینه
- توجه به دست ورزی در دوره آمادگی
- مطمئن شدن از شناخت حروف الفبای فارسی
- بررسی دقیق تکلیف شب در خانه
- توجه بیشتر به دانش آموزان کند نویس
- پرهیز از حرکات اضافی موقع گفتن املا

- استفاده از دانش آموزان ممتاز برای روخوانی و تکرار و تمرین در کلاس
- توجه به نوع نشستن
- استفاده از کارت تند خوانی
- ترکیب صامت و مصوت

انواع اختلالات دیکته نویسی و راه های درمان:

راهکار	مثال	نوع اختلال	ردیف
وضعیت نشستن کودک تنظیم شود، نحوه ی قلم به دست گرفتن صحیح باشد. مهارت‌های دست ورزی مانند : خمیر بازی، قیچی کردن و غیر تمرین شود	رستم و سهراب به جای * رستم و سهراب*	نارسا نویسی	۱
تن آگاهی، اعضای بدن خود را نام ببرد، بازی های نقطه چین	به جای بابااب اب به جای روززور	وارونه نویسی	۲
تصویر خوانی (دو تصویر ساده، به وی نشان داده و سپس از او سوال کنیم. بازی جور چین	منزور به جای منظور هلیه به جای حلیه سبر به جای صبر	حافظه دیداری	۳

مراحل / گام های اجرایی موقعیت یادگیری

ارزیابی گام ها	گام های اجرایی
<p>۱: انتظار می رود مشاهدات دقیق و گفته های افراد دیگر (معلم، مدیر، معاون و... درست و دقیق باشند).</p> <p>۲: آیا این روش به جمع آوری مطلوب و کامل مشکلات می انجامد</p> <p>۳: آیا ابعاد مختلف اطلاعات و آمار دقیق ارائه میدهند.</p>	<p>۱: برای این منظور، مشکلات دانش آموز را در سه حیطه ی عوامل فردی و شخصیتی، خانوادگی و مدرسه ای موردبررسی قرار دادم و در این زمینه از نظرات معلم وی، مدیر و معاون مدرسه، خانواده و مشاهده ی او در ساعات کلاسی و تفریحی، استفاده کردم.</p>
<p>۱: آیا چنین روشی، بهره هوشی و توانمندی او را در درس املا نشان میدهد.</p> <p>۲: آیا عوامل فردی و شخصیتی به تنهایی میتواند در این زمینه کارساز باشد.</p> <p>۳: انتظار میرورد دانش آموز از حداقل بهره هوشی برخوردار بوده و بتواند با حواس جمع به آزمون جواب دهد.</p>	<p>۲: الف (عوامل فردی شخصیتی :این ارزیابی با کمک استاد محترم آقای کریمی انجام گرفت .طی ارزیابی رسمی تست و کسلر) مشخص شد، دانش آموز مورد نظر بهره ی هوشی خوبی دارد و از نظر توانمندی های ذهنی در سطح عادی است .از حواس سالمی برخوردار است و اختلالات شدید عاطفی - رفتاری ندارد .</p>
<p>۱: آیا دانش آموز با این سخت گیری وشویه انضباطی خشک در درس تقویت میشود.</p> <p>۲: آیا تنبه و بی توجهی به کودک عامل کارسازی در این زمینه است</p>	<p>۳ (عوامل خانوادگی :سخت گیری بیش از حد مادر وی و شیوه انضباطی خشک و انعطاف ناپذیر او، زمینه ساز اضطراب در او بود .مادر می خواست تمام آنچه را که خود به آن نرسیده واز آن زاویه احساس حقارت می -کرده است در وجود فرزندش بیابد. عوامل مدرسه ای نیز مورد توجه قرار گرفت.</p>
<p>۱: آیا نوشتن لغات جدید. روی کارت برای تقویت املا مناسب است.</p> <p>۲: آیا تمرین با همکاری در کودک علاقه و رغبت برای یادگیری املا ایجا میکند</p> <p>۳: انتظار می رود دانش آموز با لغات جدید آشنا شده وبتواند آنها را بخواند.</p> <p>۴: انتظار می رود اولیا دانش آموز به طور جدی با کودک خود کار کنند و ناظر بر فعالیتهای فرزند خود باشند.</p>	<p>با توجه به مراحل بالا این فعالیتهای پیشنهاد شد تا با وی کار کنم</p> <p>۴: روز اول هفته:</p> <p>از دانش آموز خواستم هر لغت جدید را روی یک کارت به اندازه های ۱۵×۶ سانتی متری بنویسد.</p> <p>روز دوم هفته:</p> <p>کنار دانش آموز نشستن و نوشتن دیکته ی کلمات را تمرین کردیم .در مورد هر کارت، ترتیب عمل بدین شرح است که دانش آموز باید:</p> <p>-با دقت کامل به کلمه نگاه کند.</p> <p>-کلمه را با صدای بلند بخواند.</p>

	<p>- کلمه ی مورد نظر را در یک جمله بکار ببرد. و در منزل نیز تکرار کند</p>
<p>۱: آیا بلند خواندن یک کلمه و حروف آن را هجی کردند به وی در درس املا کمک میکند.</p> <p>۲: آیا نوشتن چند بار کلماتی که آنها را غلط نوشته است برای تفهیم و القای اینکه آن را غلط نوشته است مناسب است.</p> <p>۳: انتظار می رود دانش آموز در این مرحله به خوبی با کلمات آشنا شده و بتواند به طور صحیح آنها را بنویسد</p>	<p>۵: روز سوم هفته: از دانش آموز خواستم که در مورد هر کارت به ترتیب زیر عمل کند: - با دقت کامل به کلمه نگاه کند. - کلمه را با صدای بلند بخواند. - کارت را به پشت روی زمین بگذارد و دیکته ی کلمه را با صدای بلند بگوید). حروف کلمه را هجی کند - کارت را مجدداً به رو بر گرداند و ببیند که حروف کلمه را درست گفته است یا خیر. - کارتهایی را که حروفشان را درست نگفته است جای دیگری بگذارد. - از روی کلماتی که حروفشان را اشتباه گفته، چند مرتبه بنویسد.</p>
<p>۱: آیا استفاد از کاغذ خط دار در این مرحله الزامی است.</p> <p>۲: آیا گفتن دیکته به دانش آموز از کلماتی که قبلاً روی کارت نوشته شده است مناسب و کافیست.</p> <p>۳: آیا اصلاح دیکته توسط خود دانش آموز کارساز است.</p> <p>۴: انتظار می رود که دانش آموز با این فعالیتها به طور کامل و صحیح به نوشتن املا اقدام کند.</p>	<p>۶: روز چهارم هفته: از کودک امتحان تمرینی به عمل آمد. برای این کار موارد زیر را رعایت کند: - یک ورقه کاغذ خط دار به او بدهد. - از کلماتی که قبلاً روی کارت نوشته شده بودند، به او دیکته بگوید و وقت کافی در اختیارش قرار دهد تا آنها را بنویسد. - وقتی دیکته گفتن تمام شد، از او بخواهد با به کار بردن کارتهای لغت، دیکته ی خود را صحیح کند. - کارتهایی را که دیکته ی آنها را غلط نوشته است جدا بگذارد. روز پنجم هفته: یک دستگاه ضبط صوت تهیه و آن را روشن کردم و از وی خواستم هجی کلمات را با صدای بلند بگوید و آنها را ضبط کند پس از آن، خودش می تواند با استفاده از</p>

ضبط صوت، نوار را از اول بگذارد و خود، دیکته ی آنها را بنویسد.

مواد وسایل آموزشی مورد نیاز:

کارت، کاغذ خط دار، ضبط وصوت. مداد و...

سنجش آموخته ها / سنجش عملکرد

با توجه به موضوع مورد نظر و فعالیتها و کار هایی که انجام شد به یقین میتوان گفت که دانش آموز مورد نظر در درس املا رشد قابل قبولی داشته و نسبت به خیلی از بچه عملکرد بهتری در درس املا از خود نشان داده است.

باز اندیشی با طرح سوالات و بحث و گفتگو

پس از انجام گفت و گو با دانش آموزان معلوم گشت که میزان استعداد و قابلیت های آنها در حد قابل بوده و دانش آموز تمایل و علاقه ی زیادی به درس املا از خود نشان میدهد و این حاکی از آن است دانش آموزا به یک شوق و وسیله نیاز دارند تا آنها را به سوی درس بکشاند. و معلم میتواند با به کارگیری وسایل و تشویقها مناسب به این نقطه ضعف دانش آموز جامعه عمل بپوشاند.

(ارزیابی توسط دانشجو پس از اجرا)

از نظر بنده ، فعالیت انتخاب شده مناسب بوده چرا که با توجه به هدف کلی درس املا که همانا آشنای کودک با شکل صحیح کلمات و نوشتن صحیح آنهاست فعالیتها مرتبط بوده هرچند که کاستی ها و نواقصی در اجرای فعالیتها بوده است.

دلایل احتمالی برای موانع طرح: تقربا هیچ محدودیت خاصی از نظر دانشجو کارورز وجود نداشته است.

ارزیابی

ارزیابی دانش آموز در سه حیطه فردی، خانوادگی و مدرسه ایی.

استفاده از مثالهای عینی وقابل فهم برای کودک.

استفاده از کارت و ضبط وصوت برای تقویت املا ی کودک.

پیشنهادات

- ۱- توجه هرچه بیش تر مسئولین و برنامه ریزان آموزشی به ساعت املاء.
- ۲- عدم استفاده از ساعت زنگ املاء برای جبران دروس عقب افتاده.
- ۳- تشویق بجا و به موقع در مکانهای مختلف (کلاس ، سر صف)
- ۴- آگاه ساختن آنان از پیشرفت شان در درس مذکور به صورت فردی.
- ۵- دادن مسئولیت های مختلف به آنان.
- ۶- در کلاس درس جوی حاکم نمایید که دانش آموزان احساس کنند مورد حمایت شما قرار دارند.

منابع

- ۱- حسن زاده، رمضان (۱۳۸۱). رابطه بین انگیزش، منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، تهران، فصلنامه نوآوری های آموزشی، شماره ۲
- ۲- سلیمانی، مریم (۱۳۸۵). دیکته ی کارت، مجله ی آموزش ابتدایی، شماره ۶
- ۳- شعاری نژاد، علی اکبر (۱۳۷۵). روانشناسی رشد (۱) ، دانشگاه پیام نور، تهران، چاپ اول.
- ۴- کدپور، پروین؛ (۱۳۷۲). فشار روانی در کلاس های طبقه بندی شده؛ فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۳۶ و ۳۵ پاییز و زمستان.
- ۵- سیف، علی اکبر (۱۳۶۳). روان شناسی پرورشی : روانشناسی آموزش و یادگیری، نشر آگاه : تهران
- ۶- مهدی مقدم، امیرحسین و رهسپار، زهرا و مومنی فر، مهدی (۱۴۰۱). بررسی نوشتن و اختلالات رایج در نوشتن، هشتمین کنفرانس بین المللی روانشناسی، مشاوره و علوم تربیتی، تهران
- ۷- انتظاری، حسن و پورشالچی، حسام و پوراشرفی، مهدی (۱۳۹۵). اختلال نوشتن و درمان آن، سومین کنفرانس بین المللی علوم رفتاری و مطالعات اجتماعی

دوہین کتفراس ملی مطالعات خانوادہ و مدرسہ

